

Nr 168

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.; given Stockholms slott den 5 november 1965.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Gunnar Lange

Propositionens huvudsakliga innehåll

I enlighet med beslut av 1961 års riksdag har Svenska Skifferoljeaktiebolagets verksamhet successivt ställts om och avvecklats. Inom bolaget har i samband därmed bedrivits utvecklingsarbete avseende produktion av byggnadsmaterial. Bolagets industrianläggningar m. m. i Kvarntorp har numera sålts till Yxhults Stenhuggeriaktiebolag. Vidare har skifferoljebolaget under förbehåll för Kungl. Maj:ts godkännande träffat avtal om förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, som är moder- och försäljningsbolag i en koncern i byggnadsmaterialbranschen. Avsikten är att skifferoljebolagets utvecklingsarbete skall fortsättas inom Duroxkoncernen.

I propositionen föreslås att riksdagen godkänner skifferoljebolagets förvärv av aktierna i Duroxbolaget i syfte att samordna och effektivera den statliga företagsverksamheten på byggnadsmaterialområdet. I samband härmed förordas, att aktierna i Törefors aktiebolag och i Laxå bruks aktiebolag övertas av skifferoljebolaget.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 5 november 1965.

N ä r v a r a n d e:

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, LANGE, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, HERMANSSON, HOLMQVIST, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Lange, fråga om *godkännande av ett av Svenska skifferoljeaktiebolaget träffat avtal om förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.*, och anför.

Inledning

Riksdagen beslöt år 1961, att Svenska skifferoljeaktiebolagets verksamhet skulle avvecklas enligt i huvudsak de riktlinjer, som jag förordat i prop. 1961: 199 (SU 191, rskr 399). Dessa riktlinjer innefattade rätt för Kungl. Maj:t att fatta de närmare beslut med avseende på verksamheten och dispositionen av bolagets tillgångar som erfordrades för att genomföra avvecklingen.

Redogörelser för avvecklingens förlopp har vid skilda tillfällen lämnats riksdagen, senast i samband med prop. 1965: 83 angående den framtida verksamheten vid Törefors aktiebolag med flera statliga företag. I anledning av förslag i sistnämnda proposition bemyndigade riksdagen (SU 82, rskr 218) Kungl. Maj:t att, om Kungl. Maj:t fann det lämpligt, besluta om ekonomiskt samgående mellan skifferoljebolaget samt Laxå bruks aktiebolag och Törefors aktiebolag i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag förordat i propositionen.

Kungl. Maj:t godkände den 15 september 1965 ett mellan skifferoljebolaget å ena samt Yxhults stenhuggeriaktiebolag och Ytong aktiebolag å andra sidan träffat avtal om överlåtelse till Yxhult-bolaget av skifferoljebolagets tillgångar med vissa undantag.

Samma dag bemyndigade Kungl. Maj:t mig att själv eller genom av mig befullmäktigat ombud vid bolagsstämma med skifferoljebolaget besluta, att bolaget skulle köpa samtliga aktier i Svenska Durox aktiebolag. Avtal om köpet skulle för att äga giltighet gentemot skifferoljebolaget underställas

Kungl. Maj:t för godkännande. Sedan bolagsstämma hållits den 17 september 1965 undertecknades den 20 samma månad avtal om köpet med nämnda förbehåll.

Jag torde nu för Kungl. Maj:ts prövning få ta upp frågan om skifferoljebolagets förvärv av aktierna i Duroxbolaget och därmed sammanhängande spörsmål.

Svenska skifferoljeaktiebolaget

Svenska skifferoljeaktiebolaget bildades år 1941 för att genom oljeutvinning ur alunsulfertillgångarna i östra Närke medverka till landets försörjning med flytande bränslen. Efter krigets slut beslöt statsmakterna, att verksamheten, som ansågs ha stor betydelse ur beredskapssynpunkt, skulle fortsätta. Enligt bolagets bedömning, vilken efter prövning av den s. k. Kvarntorpsutredningen biträdades av statsmakterna, väntades bolaget bli ekonomiskt självbärande. Medel för att bygga ut och rationalisera driften anvisades bolaget. Priserna på bolagets produkter samt löner och andra kostnader utvecklades emellertid ogynnsamt för bolaget. För att upprätthålla verksamheten fick bolaget stöd i form av eftergift av en del av den bensinskatt bolaget i egenskap av producent hade att erlägga. Ungefär samtidigt utvidgades verksamheten till att omfatta jämväl tillverkning och leverans av ammoniak enligt avtal med Kooperativa förbundet och Aktiebolaget Svenska salpeterverken.

Sedan frågor om ytterligare kapitaltillskott aktualiserats av bolaget och av bränsleutredningen, underkastades bolagets verksamhet utredning av särskilda sakkunniga, oljeskifferutredningen. Denna fann i sitt betänkande, som lades fram år 1961, att verksamheten icke kunde bli lönande ens efter omfattande nyinvesteringar och att beredskapsvärdet icke kunde anses vara så stort, att fortsatt statligt stöd kunde anses motiverat. Med hänsyn härtill föreslog utredningen, att verksamheten så snart som möjligt skulle avvecklas och bolaget likvideras.

Sedan oljeskifferutredningen lagt fram sitt betänkande tillkallade jag med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande en särskild kommission, Kvarntorpskommissionen, med uppgift att verkställa det utrednings- och planeringsarbete m. m., som föranleddes av förslaget. Såsom direktiv till kommissionen uttalade jag, att en avveckling av den s. k. skifferpyrolysen samt andra bearbetnings- och förädlingsprocesser med skiffer som utgångsmaterial syntes vara det ur affärsmässiga synpunkter mest rationella alternativet. Frågan hur avvecklingen borde genomföras behövde dock övervägas ytterligare. Möjligheterna att alltjämt driva bolagets lönsamma anläggningar borde beaktas. Skälig hänsyn borde tas till de arbetare och tjänstemän, som hade sin försörjning vid företaget. Det borde undersökas i vilken utsträckning en nyetablering av livskraftig industri i området kunde ske.

Sedan oljeskifferutredningens betänkande remissbehandlats lades frågan om skifferoljebolagets framtid fram i prop. 1961:199. I propositionen biträdde ett förslag av Kvarntorpskommissionen, som innebar, att skifferoljebolagets dåvarande verksamhet successivt skulle avvecklas. Därigenom skulle man undgå de stora problem som skulle uppstå, därest hela arbetsstyrkan i Kvarntorp — vid denna tidpunkt över 1 100 anställda — omedelbart skulle ställas utan arbete. Vid ett totalt och omedelbart nedläggande fanns stor risk för att praktiskt taget hela det i bolaget investerade kapitalet skulle gå förlorat. Vid en successiv avveckling skulle däremot tillgångarna kunna säljas med bättre ekonomiskt utbyte. Det skulle dessutom bli lättare att ta till vara värdet av sådana rörelsegrenar, som kunde bibehållas som självständiga enheter.

Riksdagen beslöt (SU 1961:191, rskr 399), att skifferoljebolagets verksamhet skulle avvecklas enligt i huvudsak de riktlinjer, som förordats i propositionen. Dessa riktlinjer innefattade rätt för Kungl. Maj:t att fatta de närmare beslut med avseende på verksamheten och dispositionen av bolagets tillgångar, som erfordrades för att genomföra avvecklingen. Samtidigt anvisade riksdagen dels ett investeringsanslag av 65 milj. kr. att i form av lån, för vilket återbetalningsskyldighet skulle gälla endast om över-skott framdeles uppstod i bolagets verksamhet, tillföras bolaget för att betala vissa långfristiga skulder m. m., dels medel för att i statens räkenskaper skriva av detta lån, det bokförda värdet av aktierna i bolaget samt tidigare statslån till bolaget.

Av det belopp om 65 milj. kr., som riksdagen anvisade för att betala långfristiga skulder m. m., har bolaget lyft 43,26 milj. kr. Återstoden, 21,74 milj. kr., kommer inte att tas i anspråk.

I propositionen redogjordes för en mellan skifferoljebolaget och Aktiebolaget Svenska Salpeterverken träffad, av Kvarntorpskommissionen tillstyrkt preliminär överenskommelse om fortsatt ammoniakproduktion m. m. i Kvarntorp. Enligt huvudavtalet mellan parterna skulle Salpeterverken överta och fortsätta driften av ammoniakverket i Kvarntorp samt successivt bygga om anläggningen för drift med olja som utgångsmaterial. Under en övergångstid skulle skifferoljebolaget tillhandahålla de för ammoniakproduktionen erforderliga utgångsmaterialen såsom gas, ånga och elkraft samt andra förnödenheter m. m. Salpeterverken skulle vidare i Kvarntorp bygga anläggningar för produktion av metanol, svavelsyra och ammoniumsulfat. Sedan riksdagen bifallit propositionen, fullföljdes den preliminärt träffade överenskommelsen. Sålunda överläts ammoniakverket på Salpeterverken för en köpeskilling av 20,5 milj. kr., varav 2,5 milj. kr. erlades kontant och 18 milj. kr. skall erläggas i lika delar under vart och ett av åren 1966—1974. Leveransavtal träffades om de nyttigheter för ammoniakproduktionen, som skifferoljebolaget under en övergångstid skulle tillhandahålla. Dessa avtal har efter överenskommelse om viss förlängning ersatts av nya avtal, betingade

de av ändrade produktionsförhållanden vid ammoniakverket, vars ombyggnad till oljedrift slutförts för någon tid sedan. Frågan om att bygga anläggningar för produktion av metanol, svavelsyra och ammoniumsulfat har emellertid av Salpeterverken, med hänsyn till nu aktuella marknadsmässiga och finansiella förhållanden, ansetts böra ställas på framtiden. Ammoniakverket i Kvarntorp har i stället byggts ut till mer än dubbla storleken.

Sedermera har skifferoljebolaget överlåtit sin gasoldistributionsrörelse till Svenska Esso aktiebolag för en köpeskilling av omkring 29,5 milj. kr., vilken skifferoljebolaget erhållit. Avtalet om denna överlåtelse innefattade även överenskommelse om leverans av gasol från skifferoljebolaget till Esso. I samband med att gasolleveranserna upphörde, vilket skedde i slutet av år 1963, avvecklade skifferoljebolaget gasolproduktionen.

Den återstående verksamheten inom bolaget — i huvudsak skifferpyrolysis jämte utvinning av olja och andra produkter — har undergått en hård rationalisering samtidigt som den successivt minskats i omfattning. Tack vare rationaliseringen har driftintäkterna och driftkostnaderna under de senaste räkenskapsåren i stort sett vägt jämnt. Härtill bör fogas, att bolaget dessutom under denna tid åtnjutit dels inkomst i form av räntor på omkring 1 milj. kr. om året, dels — t. o. m. den 30 juni 1964 — partiell befrielse från bensinskatt. Räntorna härrörde från de likvida tillgångar, som bolaget erhållit vid försäljning av vissa driftenheter. De rörelseöverskott, som uppstått genom dessa extra intäkter, har använts för att infria förpliktelser från bolagets tidigare verksamhet samt för att omedelbart skriva av investeringar för driften och kostnaderna för vissa nya anläggningar, för vilka närmare redogörs i det följande, nämligen en s. k. finskifferugn och en kalksandstensfabrik. Däremot har verksamheten inte belastats med kapitalkostnader för de anläggningstillgångar, vilka anskaffats före riksdagsbeslutet år 1961. Till följd av detta beslut har dessa kostnader kunnat skrivas av i ett sammanhang.

Skifferpyrolysisverksamheten har i enlighet med statsmakternas beslut successivt minskats. Sålunda lades under räkenskapsåret 1962/63 driften ned vid en skifferugn och vid en anläggning för tillverkning av ammoniumsulfat. Som tidigare nämnts upphörde gasolproduktionen under räkenskapsåret 1963/64. Samma år beslöts att lägga ned driften av ytterligare en skifferugn samt av raffinaderiet. Dessa enheter lades ned under våren 1965. Frågan om den fortsatta avvecklingen av skifferpyrolysisverksamheten berördes i prop. 1965: 83. Där anfördes, att det enligt bolaget från ekonomisk synpunkt var ofördelaktigt att fortsätta avvecklingen i etapper. Att avveckla företaget på en gång skulle däremot medföra avsevärda sociala olägenheter. Den fortsatta avvecklingen borde därför samordnas med att — utöver den nyuppförda kalksandstensfabriken — annan industriell verksamhet sattes i gång.

Utredningar och förberedelser för ny industriell verksamhet i Kvarntorps-

området i stället för den tidigare skifferhanteringen har sedan lång tid pågått inom bolaget. Redan i samband med riksdagsbeslutet om skifferhanteringens avveckling diskuterades förutsättningarna för att till Kvarntorp förlägga en cementfabrik. Detta projekt befanns i dåvarande läge böra ställas på framtiden. Övriga hittills aktualiserade åtgärder och utredningsarbeten är redovisade i prop. 1965: 83. Här må erinras om följande. En ugn för att förbränna finskiffer har uppförts delvis som ett led i samarbetet med Svenska Salpeterverken för att förstärka skifferoljebolagets leveranskapacitet i fråga om ånga och elkraft. Vid ugnens användning skulle samtidigt möjligheterna att ekonomiskt utnyttja avfallsprodukterna undersökas. Vissa tekniska förutsättningar synes nämligen föreligga för att tillverka byggnadsmaterial av askan.

Bolaget har vidare uppfört en fabrik för att tillverka kalksandsten ur råvaror som finns vid Kvarntorp. Möjligheterna att avsätta detta byggnadsmaterial har visat sig så gynnsamma att utbyggnad av anläggningen till dubbla kapaciteten påbörjats.

Utredningar och projekteringsarbete för en anläggning för att tillverka ett annat byggnadsmaterial, nämligen gipsskivor, där huvuddelen av gipsen skulle ersättas med skifferaska, har förts relativt långt fram. De produktionsekonomiska och kvalitetsmässiga fördelarna vid en sådan tillverkning torde uppväga de transportnackdelar, som kan följa av Kvarntorps läge. I övrigt har undersökningarna inom bolaget inriktats på förutsättningarna för tillverkning av vissa andra byggnadsmaterial, nämligen mineralull, baserad på skifferaska, tegel och klinker samt lättgrus och lättbetong.

I början av år 1965 inleddes mellan skifferoljebolaget å ena samt Ytong aktiebolag och dess dotterföretag Yxhults stenhuggeriaktiebolag å andra sidan överläggningar om förutsättningarna för ett samgående mellan företagen. Förhandlingarna kom på ett tidigt skede att inrikta sig på en eventuell överlåtelse till sistnämnda bolag av huvuddelen av skifferoljebolagets industrikomplex i Kvarntorp. För Ytongkoncernens vidkommande kunde övertagandet te sig motiverat med hänsyn till att ett innehav av skifferoljebolagets industriområde samt vissa av anläggningarna där skulle underlätta företaget pågående expansion. En bidragande orsak till Ytongkoncernens intresse för förvärvet var också den relativt goda tillgången på arbetskraft i Kvarntorpsområdet samt den omständigheten att där finns ett väl utbildat industrisamhälle med bostäder och erforderliga samhälleliga serviceanordningar.

De fortsatta överläggningarna resulterade i juli 1965 i att parterna slöt avtal om överlåtelsen. Avtalet, som godkändes av Kungl. Maj:t den 15 september 1965, innebär i huvudsak följande.

Skifferoljebolaget säljer till Yxhults stenhuggeriaktiebolag sitt markinnehav i Ekeby-Gällersta kommun, Sköllersta kommun och Kumla landskom-

mun med därpå befintliga bostads-, industri- och andra byggnader, ångkraftverk, ugnar samt maskiner och annan utrustning av fast egendoms natur jämte reservdelar därtill. I överlåtelsen ingår vidare, med vissa undantag, all skifferoljebolagets lösa egendom, som i form av inventarier tillhör anläggningstillgångarna ävensom vissa värdehandlingar. Bland dessa handlingar ingår skifferoljebolagets aktier i försäljningsföretaget Aktiebolaget Kvarntorpskalk. Till köparen överföres härjämte varulager och förråd av förbrukningsartiklar m. m.

Undantagna från överlåtelsen är en fastighet i Bresätter, Hallsbergs kommun, om ca 180 har, askhögen i Kvarntorp, den utrustning som skifferoljebolaget skaffat eller beställt för planerad gipsplatttillverkning, samt vissa kontorsinventarier. Genom avtalet har skifferoljebolaget icke avhänt sig rätten till de resultat som kommit fram av det tekniska utvecklingsarbetet i fråga om byggnadsmaterial. Kalksandstensfabriken ingår dock i försäljningen. Skifferoljebolaget äger rätt att intill 1970 utföra försök i finskifferugnen beträffande bl. a. bränning av skiffer.

Yxhultbolaget har övertagit skifferoljebolagets rörelse i Kvarntorp. All skifferoljebolagets personal, som inte står kvar i bolagets tjänst, har erbjudits omedelbar anställning hos Yxhultbolaget med oförändrade förmåner för återstående avtalstid i enlighet med avtal, som gäller för skifferoljebolaget. Den fortsatta avvecklingen av pyrolysverksamheten skall samordnas med att tillräckligt antal nya likartade arbetstillfällen i industriell verksamhet skapas i Kvarntorp och Hällabrottet.

Köpeskillingen utgör 33 milj. kr. vartill kommer fastigheter om ca 400 hektar. Dessa är belägna på skilda håll i landet och på dem finnes vissa geologiska fyndigheter, som kan vara av intresse för produktion av byggnadsmaterial. Av köpeskillingen skall 5 milj. kr. erläggas inom en månad efter det att avtalet blivit definitivt, 1 milj. kr. den 1 december 1965 och 2 milj. kr. den 1 februari 1966. Av återstoden, på vilken ränta skall räknas, skall 6 milj. kr. erläggas genom lika avbetalningar under vart och ett av åren 1966—1969 och 19 milj. kr. genom lika avbetalningar under vart och ett av åren 1970—1979.

Genom försäljningen till Yxhultbolaget torde det av riksdagen år 1961 fattade beslutet om avveckling av skifferoljebolagets tidigare verksamhet i huvudsak få anses genomfört. För skifferoljebolagets vidkommande återstår visserligen att infria en del förpliktelser, som härrör från skifferhanteringen. Som exempel må nämnas, att regleringen av immissionsskador och åtgärder i skifferbrotten i viss utsträckning fortfarande ankommer på skifferoljebolaget. Men huvuddelen av verksamheten, nämligen driften av Kvarntorpsverket och den därtill hörande affärsrörelsen, har förts över till Yxhultbolaget. F. n. driver sålunda skifferoljebolaget icke någon industriell rörelse.

Innan jag går vidare vill jag kort belysa hur avvecklingen ur ekonomiska synpunkter genomförts. Härvid kan i huvudsak bortses från det ekonomiska utfallet av Kvarntorpsverkets drift, då ju intäkter och kostnader för denna i stort sett vägt jämnt.

Först må erinras om att riksdagen i samband med 1961 års beslut anvisade bl. a. 65 milj. kr. till betalning av bolagets skulder. Av detta belopp tog bolaget i anspråk i runt tal 43,3 milj. kr. Vidare tillfördes bolaget genom försäljningarna av ammoniakverket och gasoldistributionsrörelsen sammanlagt ca 50 milj. kr., varav 32 milj. kr. kontant. Återstående 18 milj. kr. kommer att inflyta under de närmaste tio åren. Härjämte behölls inom bolaget under räkenskapsåren 1961/62, 1962/63 och 1963/64 genom bensinskattteeftergiften ett belopp av 25,5 milj. kr. Slutligen utgjorde köpeskillingen vid försäljningen av Kvarntorpsverket m. m. 33,0 milj. kr., av vilket belopp hittills 5,0 milj. kr. flutit in.

De medel och fordringar, som skifferoljebolaget sålunda — bortsett från driftintäkter och inkomsträntor — erhållit under avvecklingsperioden utgör tillhoppa ca $(43,3 + 50,0 + 25,5 + 33,0 =)$ 151,8 milj. kr. Av beloppet har ca 105,8 milj. kr. influtit kontant. Återstoden, 46,0 milj. kr. utgör fordringar.

Av de sålunda redovisade inkomsterna använde bolaget under räkenskapsåret 1961/62 ett belopp av ca 56,9 milj. kr. för att betala tillbaka lån, som bolaget tagit upp under sin tidigare verksamhet. Sammanlagt ca 11,5 milj. kr. disponerades för att minska saldot mellan leverantörsskulder och kundfordringar samt för att betala upplupna låneräntor och kostnader för då pågående investeringar i ammoniakverket och gasoldistributionen. Sedermera beslutade investeringar i en finskifferugn och en kalksandstensfabrik har kostat sammanlagt ca 9,0 milj. kr. Ett belopp av ca 1,9 milj. kr. har gått åt till att bestrida kostnader i samband med avvecklings- och omställningsverksamheten i övrigt i den mån icke dylika kostnader kunnat täckas av driftintäkter.

Ovan angivna utgiftsposter uppgår till sammanlagt ca $(56,9 + 11,5 + 9,0 + 1,9 =)$ 79,3 milj. kr. Av inkomstsumman för avvecklingsperioden, tillhoppa 151,8 milj. kr., finns sålunda kvar hos bolaget 72,5 milj. kr., varav ca 26,5 milj. kr. i likvida medel och banktillgodohavanden samt 46,0 milj. kr. i fordringar. Det bör erinras om att fordringarna i viss utsträckning är räntebärande och förfaller till betalning efter avtalade amorteringsplaner, för vilka tidigare redogjorts.

I detta sammanhang torde böra framhållas att bolaget, utöver nämnda medel och fordringar, äger dels fastigheter om ca 580 har, som innehåller vissa geologiska fyndigheter, och dels två upplag av skifferaska.

Slutligen kan även erinras om att riksdagen år 1961 medgav, att vissa statslån å tillhoppa ca 21,4 milj. kr. fick skrivas av. Dessa lån jämte det ytterligare kapitaltillskottet av ca 43,3 milj. kr., som tillfördes bolaget efter

riksdagsbeslutet, eller sammanlagt ca 64,7 milj. kr. redovisas av bolaget som villkorlig skuld till staten att återbetalas i den mån utdelningsbar vinst eller, vid likvidation, utskiftningsbart överskott uppkommer hos bolaget.

Svenska Durox aktiebolag

Skifferoljebolagets undersökningar samt utrednings- och utvecklingsarbete på byggnadsmaterialområdet har, som framgår av den föregående redogörelsen, närmast haft till syfte att utröna förutsättningarna för industriell verksamhet i Kvarntorpsområdet i form av produktion av byggnadsmaterial. Med denna inriktning har arbetet omfattat såväl utredningar angående råvarutillgångar, produktionsmetoder och andra tekniska faktorer som ekonomiska kalkyler rörande tillverkningarna. För att få underlag för lönsamhetsberäkningar har bolaget även företagit undersökningar av marknaden för olika byggnadsmaterial. Härvid har särskilt uppmärksammats utvecklingstendenserna på kort och lång sikt, inte minst med hänsyn till de aktuella strävandena att genom ökad industriell framställning av byggnadselement rationalisera arbetet på byggnadsplatserna.

Bolagets verksamhet under de senaste åren har gett anledning till åtskilliga kontakter med produktions- och distributionsföretag i byggnadsmaterialbranschen. I vissa fall ledde dessa kontakter till överläggningar om förutsättningarna för eventuellt tekniskt eller kommersiellt samarbete. Vid diskussioner med företrädare för Ytongkoncernen befanns den mest rationella lösningen vara att, som tidigare nämnts, överlåta industrianläggningarna i Kvarntorp till Yxhultbolaget, en åtgärd varigenom nya och bättre betingelser skapades för detta företags utveckling samtidigt som kravet på trygghet för de anställda i Kvarntorpsverket kunde tillgodoses.

Vid överläggningar med representanter för ett annat företag, Svenska Durox aktiebolag, visade det sig, att intresse förelåg för en försäljning av bolagets aktier. Efter ytterligare förhandlingar erbjöd företrädare för aktieägarna svenska staten eller staten närstående företag att få köpa samtliga aktier i bolaget. Såsom jag redan nämnt har den 20 september 1965 under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande avtal träffats enligt vilket skifferoljebolaget köper ifrågavarande aktier.

Svenska Durox aktiebolag har enligt bolagsordningen till föremål för sin verksamhet att idka inköp och försäljning av byggnadsmaterial samt driva annan i samband därmed stående verksamhet. Bolagets styrelse har sitt säte i Skövde. Aktiekapitalet är f. n. nominellt 5 milj. kr.

Duroxbolaget äger praktiskt taget samtliga aktier i *Skövde gasbetong aktiebolag*. Detta företag tillverkar i anläggningar i Skövde gasbetong, byggnadsblock, mellanväggsplattor, armerade balkar, takplattor och väggelement m. m. Försäljningen sker genom Duroxbolaget, som alltså samtidigt är moderbolag och försäljningsbolag i koncernen.

Till Skövde gasbetong AB är knutna vissa dotterbolag. Aktierna i två av dessa, nämligen Slipmaterial Dilox aktiebolag och Durox Export Co aktiebolag, är undantagna från de tillgångar, som överförs till skifferoljebolaget vid förvärvet av Duroxaktierna. Övriga helägda dotterbolag är *Aktiebolaget Svenska stenhus*, som tillverkar och försäljer monteringsfärdiga stenhus och driver handel med byggnadsmaterial, samt *Durox International S/A* i Luxemburg. Aktierna i dessa båda bolag ingår i köpet. Härjämte är Skövde gasbetong aktiebolag hälftendelägare i Rockwool aktiebolaget. Även denna aktiepost ingår i köpet. Andra hälften av aktierna i detta bolag ägs av danska intressenter.

Rockwool aktiebolaget har ett aktiekapital om 6 milj. kr. Aktierna är uppdelade i två serier, serie A och serie B, som vardera omfattar halva antalet aktier. Aktierna i serie A ägs av de danska intressenterna och aktierna i serie B av Skövde gasbetong aktiebolag. Styrelsen skall bestå av lägst fyra och högst sex ledamöter jämte högst sex suppleanter. Hälften av ledamöterna och suppleanterna skall utses av innehavarna av aktier i serie A och hälften av innehavarna av aktier i serie B. Styrelsens ordförande väljs antingen av de styrelseledamöter som utsetts av innehavarna av aktierna i serie A eller av de styrelseledamöter, som utsetts av innehavarna av aktierna i serie B på så sätt att den grupp styrelseledamöter, som under det gångna året icke utsett styrelsens ordförande, alltid skall vara berättigad att utse denne under närmast följande år. Under de år Skövde gasbetong aktiebolag innehaft aktierna i serie B har ordförandeposten innehaft av ledamot som utsetts av bolaget.

Enligt bolagsordningen för Rockwoolbolaget kan till styrelseledamot eller suppleant, såvida ej samtliga aktieägare förenar sig därom, icke väljas person, som direkt eller indirekt är intresserad i tillverkning eller försäljning av produkter, som konkurrerar med bolagets tillverkningar, ej heller person, som direkt eller indirekt representerar företaget med sådana intressen, som sagts. Slutligen föreskrivs att bolagsstämmans ordförande ej skall ha utslagsröst.

För att belysa Duroxkoncernens ekonomiska ställning och resultat har upprättats sammandrag av balansräkningar samt vinst- och förlusträkningar för de viktigaste företagen inom koncernen. Sammandragen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1—4*.

De i sammandragen lämnade uppgifterna avser tiden fr. o. m. år 1962, då Duroxbolaget förvärvade huvuddelen av aktierna i Skövde gasbetong aktiebolag och övertog försäljningen av dess produkter. Sedermera har ytterligare aktier i Gasbetongbolaget inköpts av Duroxbolaget, som f. n. äger eller har optionsavtal om förvärv av samtliga 13 528 aktier med undantag av 40. Betalningen för de övertagna aktierna har av Duroxbolaget fullgjorts med reverser till säljarna att amorteras enligt viss plan under åren 1965—1975. Av Duroxbolagets sålunda uppkomna reversskuld har under år 1965 till ak-

tiekapital i Duroxbolaget överförts 3 milj. kr. Aktiekapitalet uppgår efter denna ökning till 5 milj. kr.

Förhållandet mellan eget och främmande kapital liksom även likviditeten är i Duroxkoncernen, om man bortser från Rockwoolbolaget och Durox International, icke tillfredsställande. Av balansomslutningen utgjorde den 30 april 1965 det egna kapitalet i Duroxbolaget 29 procent, i Gasbetongbolaget 36 procent och i Stenhusbolaget 8 procent. Vissa dolda reserver finns dock i varulagret. Relationen mellan eget och främmande kapital kommer att förbättras i samma mån som Duroxbolaget fullgör avbetalningarna på reversskulden till de förutvarande aktieägarna i Gasbetongbolaget.

Vid bedömningen av resultatredovisningen för Durox-, Gasbetong- och Stenhusbolagen bör uppmärksammas att den senaste redovisningsperioden till följd av att räkenskapsåret ändrats omfattar sexton månader, nämligen tiden 1 januari 1964—30 april 1965. Även sedan hänsyn tagits härtill framgår, att såväl omsättningen som rörelseöverskottet i Durox- och Gasbetongbolagen ökat under senare år. Stenhusbolaget visar inte samma gynnsamma utveckling.

Försäljningen av gasbetong och gasbetongprodukter från Duroxkoncernen täcker endast en förhållandevis blygsam del av den svenska marknaden för dessa byggnadsmaterial, nämligen åtta å nio procent. Marknaden befinner sig emellertid i stadig utveckling. Duroxkoncernen har hittills kunnat behålla och snarast t. o. m. något öka sin marknadsandel. Under den senaste tioårsperioden har produktionen av armerad och oarmerad gasbetong i Sverige, räknad i kubikmeter, ökat med mer än 50 procent.

Durox International S/A i Luxemburg uppbär licensavgifter enligt avtal med företag i utlandet, som tillverkar gasbetong. För verksamhetsåret 1964 redovisades en nettovinst av omkring 90 000 kronor. Licensintäkterna beräknas öka i samband med att gasbetongproduktionen utvecklas.

Marknaden för mineralull och glasull har i Sverige under senaste åren befunnit sig i stark expansion. Rockwoolbolaget, som är det dominerande företaget i branschen och som täcker omkring femtio procent av marknaden, har under denna tid utvecklats kraftigt. Genom utbyggnad av bolagets anläggningar har sålunda produktionskapaciteten ungefärligen fördubblats i jämförelse med läget år 1962.

Bolagets ställning är i såväl likviditets- som finansieringshänseende tillfredsställande. Mer än femtio procent av balansomslutningen motsvaras av eget kapital. Rörelseöverskottet har under senare år inte ökat trots den betydande ökningen av produktionen. Förutom utdelning på aktierna erlägger bolaget till aktieägarna viss royalty.

I samband med förhandlingarna om ett eventuellt förvärv av aktierna i Duroxbolaget har värdet av de till koncernen hörande företagen ingående undersökts. Resultatet härav torde få delges vederbörande utskott.

Enligt det av skifferoljebolaget träffade preliminära avtalet skall köpeskillingen för Duroxaktierna utgöra 34 milj. kr. och erläggas under februari 1966.

Laxå bruks aktiebolag och Törefors aktiebolag m. m.

Samtliga aktier i *Laxå bruks aktiebolag* överfördes år 1947 från domänverket till Aktiebolaget Statens skogsindustrier (ASSI). I samband härmed fick ASSI av domänverket ett tills vidare amorteringsfritt lån på 3,7 milj. kr. Detta belopp motsvarade det beräknade värdet av aktierna efter avstyckning av vissa bruksbolaget tillhöriga skogstillgångar, vilka behölls av domänverket. Domänverkets fordran är numera i enlighet med riksdagens beslut år 1957 överförd på statsverket och redovisad under fonden för låneunderstöd (prop. 117, SU 111, rskr 295).

Tidigare arrenderades Laxåbolagets anläggningar av ASSI, som där drev sågverksrörelse samt tillverkning av stålsand och mineralullprodukter. Kostnaderna för erforderliga investeringar bestreds av ASSI, som därvid fick motsvarande fordringar på bolaget.

I anslutning till uttalanden av statens skogsföretagsutredning (SOU 1964: 47) har den del av Laxåbolagets mark och anläggningar, som hänför sig till sågverksrörelsen, förts över till ASSI, vars fordran på Laxåbolaget minskats i motsvarande mån.

Beträffande stålsand- och mineralulltillverkningen ifrågasatte skogsföretagsutredningen i sitt betänkande, om inte denna rörelse borde föras över till ett särskilt bolag. Detta förslag samt vissa spörsmål rörande Törefors aktiebolag och skifferoljebolaget berördes i prop. 1965: 83.

Aktierna i *Törefors aktiebolag* förvärvades år 1954 av ASSI. År 1961 gick de emellertid över i statens ägo i samband med att bolaget enligt riksdagsbeslut samma år skulle ställa om sin verksamhet från sågverksrörelse till framställning av mineralullprodukter (prop. 1961: 81, SU 92, rskr 260). Sedan det visat sig att bolagets mineralullrörelse inte blivit ekonomiskt bärkraftig, lades i prop. 1965: 83 fram en plan för rekonstruktion av företaget och förstärkning av dess resurser. Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag (SU 82, rskr 218) anvisade riksdagen 4 milj. kronor att i form av lån tillföras bolaget för utbyggnad av anläggningarna för ett bredare produktionsprogram. Vidare anvisades 4 milj. kr. till avskrivning av lånet i statens räkenskaper samt 862 000 kronor till avskrivning av det i statens räkenskaper bokförda värdet av aktierna i bolaget. Samtidigt beslöts att 2 milj. kr. av lån, som bolaget jämlikt 1961 års riksdagsbeslut erhållit av staten, skulle efterskänkas. Riksdagens beslut innefattade härjämte bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta om ekonomiskt samgående mellan skifferoljebolaget, Laxåbolaget och Töreforsbolaget.

Till frågan om hur det avsedda samgåendet mellan de berörda bolagen

skulle åstadkommas vad det inte möjligt att ta slutlig ställning i samband med ärendets behandling i riksdagen. En i propositionen redovisad möjlighet var att överlåta aktierna i Töreforsbolaget till Laxåbolaget. Överlåtelsen borde med hänsyn till Töreforsbolagets ställning ske utan vederlag. Avgörandet i övrigt kunde komma att påverkas av de resultat, som pågående undersökningar angående skifferoljebolagets framtida verksamhet kunde leda till. Skifferoljebolaget räknade med att — sedan skifferpyrolysverksamheten lagts ned — huvudsakligen framställa byggnadsmaterial. Skifferoljebolaget borde därför ta tillvara alla möjligheter till tekniskt och ekonomiskt samarbete med det nya Laxåbolaget. Om det skulle befinnas lämpligt borde Laxå- och Töreforsbolagen sammanföras med skifferoljebolaget. Detta borde ske genom att ASSI:s intresse i Laxåbolaget avvecklades och aktierna i Laxåbolaget jämte det lån ASSI erhållit av staten för att förvärva aktierna fördes över till skifferoljebolaget.

De av riksdagen beslutade åtgärderna i fråga om rekonstruktion av Töreforsbolaget har genomförts. Aktierna befinner sig dock fortfarande i statens ägo. Ansvar för Laxåbolagets produktion och försäljning av stålsand och mineralullprodukter har förts över från ASSI till Laxåbolaget, som — i likhet med Töreforsbolaget — ställts under ny ledning. I denna ingår bl. a. skifferoljebolagets verkställande direktör. Verksamheten bedrivs även i övrigt med bistånd av personal hos skifferoljebolaget.

Vid övervägandena om en samordning av de statliga företagens verksamhet på byggnadsmaterialområdet är även vissa undersökningar i samband med planerad uranproduktion inom Aktiebolaget Atomenergi av intresse. Först må erinras om att detta bolag inte är helstatligt utan att endast fyra sjundedelar av aktierna ägs direkt av staten, medan tre sjundedelar ägs av andra intressenter. Bolagets verksamhet har dock praktiskt taget helt finansierats av medel, som anvisats över riksstaten.

Ett väsentligt led i det svenska atomenergiprogrammet är att uran skall framställas inom landet i den mån resurser härför står till buds. Vissa svenska skifferfyndigheter innehåller betydande mängder uran. Tidigare har atombolaget bedrivit viss försökstillverkning av uran ur Kvarntorpsskiffern. Efter ingående inventering av de uranhaltiga skifferfyndigheterna beslöt statsmakterna år 1959, att ett uranverk i större skala skulle uppföras vid Ranstad på Billingen i Västergötland. Anläggningen är i huvudsak färdig och provdrift har påbörjats. Frågan om uranverkets framtida drift måste ytterligare övervägas på grundval av erfarenheterna från den försöksdrift, som nu pågår. Tilläggas bör i detta sammanhang att det inom atombolaget under medverkan av skifferoljebolaget pågår undersökningar om möjligheterna att ekonomiskt utnyttja de geologiska tillgångarna på Billingen för annat än uranutvinning, t. ex. framställning av byggnadsmaterial.

Departementschefen

De frågor, som nu läggs fram för riksdagens prövning, knyter i huvudsak an till den verksamhet, som bedrivits och i begränsad utsträckning fortfarande bedrivs av Svenska skifferoljeaktiebolaget. Detta bolag, som i sin helhet ägs av staten, har sedan det bildades undergått stora förändringar med avseende på den löpande verksamheten och den framtida inriktningen. Nyligen har ett ur flera synpunkter betydelsefullt skede avslutats. Jag har ansett motiverat att i detta sammanhang lämna en jämförelsevis fyllig översikt över bolagets utveckling och vill här erinra om huvuddragen.

Skifferoljebolaget började sin verksamhet som ett företag i bränsleför-sörjningens tjänst. Detta skedde i ett läge då stora ekonomiska uppoffringar måste göras för att få fram livsviktiga förnödenheter. Kravet på företags-ekonomisk lönsamhet måste i viss mån lämnas åsido. Efter det andra världskrigets slut ställdes bolaget inför uppgiften att anpassa sin verksamhet till en marknad med fri prisbildning och hård konkurrens. Till en början syntes detta enligt bolagets bedömning, vilken efter prövning av den s. k. Kvarntorpsutredningen biträdades av statsmakterna, kunna ske genom teknisk rationalisering och ökning av produktionen. Marknadsutvecklingen för bolagets produkter gjorde det dock omöjligt att nå en ur företags-ekonomiska synpunkter godtagbar räntabilitet. Särskilda sakkunniga, oljeskifferutredningen, som i detta läge prövade frågan om bolagets framtid, fann sig icke kunna förorda något annat alternativ än att lägga ned verksamheten. När förslaget lades fram, aktualiserades för staten stora förlustrisker. De anställda i företaget — till antalet över 1 100 — hotades av arbetslöshet och den bygd, dit bolagets industriella verksamhet var förlagd, av ekonomiska svårigheter. Genom statsmakternas beslut, i vars utformning den av mig tillkallade Kvarntorpskommissionen medverkade på ett förtjänstfullt sätt, fick emellertid bolaget erforderligt rådrum att successivt vidta erforderliga åtgärder. Därigenom kunde det tyngande arbetsmarknadsproblemet väsentligt reduceras och betydande ekonomiska värden i bolaget tillgodogöras. Företagets ledning utnyttjade också detta rådrum med stor skicklighet. Avvecklingen och omställningen har nu förts till ett slut, sedan försäljningen av bolagets kvarvarande industrianläggningar m. m. — med stöd av riksdagens bemyndigande — godkänts av Kungl. Maj:t. Härigenom synes de med verksamheten i Kvarntorpsområdet förknippade problemen ha fått en tillfredsställande lösning. Särskilt må framhållas, att ansvaret för de anställda övertagits av ett solitt och framåtgående företag. Yxhults stenhuggeriaktiebolag, som avser att låta en icke oväsentlig del av sin planerade expansion försiggå i Kvarntorpsområdet. Jag vill gärna begagna tillfället att uttala min erkänsla för

det sätt på vilket skifferoljebolagets styrelse och verkställande direktör fullgjort sin uppgift.

I samband med beslutet att skifferoljeframställningen skulle upphöra ställdes bolaget inför uppgiften att skapa nya försörjningsmöjligheter för dem, som på grund av ålder eller av andra skäl hade svårt att få sysselsättning på andra håll. Skifferoljebolaget började ett omfattande utrednings- och utvecklingsarbete för att utröna möjligheterna att etablera ny industriell verksamhet i Kvarntorpsområdet. Ansträngningarna inriktades på projekt avseende tillverkning av byggnadsmaterial. På ett tidigt stadium undersöktes förutsättningarna för att till Kvarntorp förlägga en cementfabrik. Senare uppfördes en anläggning för förbränning av finskiffer, där betingelserna för askans användbarhet för byggnadsmaterialproduktion kunde studeras närmare. Vidare anlades en fabrik för tillverkning av kalksandsten för byggnadsändamål. Produkten fann inom kort så god avsättning, att en fördubbling av anläggningens kapacitet visade sig motiverad. Härutöver har skifferoljebolaget arbetat med ett projekt rörande framställning av gipsskivor, där gipsen till stor del skulle ersättas med den billigare skifferaskan, samt med undersökningar rörande tillverkning av tegel och klinker samt lättgrus och lättbetong. Även möjligheterna till mineralullproduktion har börjat undersökas.

Genom bolagsledningens och Kvarntorpskommissionens försorg har jag varit i tillfälle att följa det utrednings- och utvecklingsarbete på byggnadsmaterialområdet, som sålunda utförts inom skifferoljebolaget. Även riksdagen har tid efter annan fått uppgifter härom, senast i prop. 1965: 83. Med hänsyn till betydelsen av att resultaten av undersökningarna blir tillgängliga för användning har jag, i samband med att frågan om försäljning av skifferoljebolagets industrialanläggningar m. m. aktualiserades, anmodat bolaget att fortsätta arbetet under den närmaste tiden. I detta sammanhang bör nämnas, att finskifferugnen och kalksandstensfabriken ingick i de tillgångar som överlätits till Yxhultbolaget. Skifferoljebolaget har emellertid förbehållit sig rätt att utföra försök i finskifferugnen till och med år 1970 och är vidare oförhindrat att utnyttja rön och erfarenheter, som gjorts vid förarbetena till och driften av kalksandstensfabriken. Härjämte bör framhållas, att skifferoljebolaget behållit äganderätten till det stora upplag av skifferaska — den s. k. askhögen — som under årens lopp samlats vid Kvarntorp. Denna skifferaska har egenskaper, som kan göra den värdefull som utgångsmaterial vid industriell produktion av byggnadsmaterial.

Utvecklingen på byggnadsmaterialområdet tilldrar sig f. n. ett speciellt intresse med hänsyn till dess betydelse för byggnads- och anläggningsverksamheten. Behovet av nya bostäder samt byggnader och anläggningar för olika verksamhetsgrenar inom näringslivet och den offentliga förvalt-

ningen stiger kraftigt. Den härav betingade ökade investeringsverksamheten ställer stora anspråk på landets produktiva resurser. I synnerhet medför den växande efterfrågan på arbetskraft för byggnads- och anläggningsverksamhet svårbemästrade problem i rådande läge. För att jämvikt skall kunna uppnås på längre sikt är en fortsatt genomgripande rationalisering inom byggnadsbranschen av nöden. I denna rationaliseringsprocess måste givetvis även byggnadsämnesbranschen medverka exempelvis genom att utveckla nya, för ett industrialiserat byggande lämpliga produkter och genom att driva den industriella bearbetningen av produkterna längre.

Statsmakterna har sedan länge haft uppmärksamheten riktad på förhållandena inom byggnads- och anläggningssektorn. Här må nämnas, att statens pris- och kartellnämnd satt i gång en undersökning av strukturförhållandena inom branschen och att inom byggnadsstyrelsen pågår ett utvecklingsarbete avseende industriella byggnadsmetoder. Vidare kan erinras om att särskilda av chefen för inrikesdepartementet tillkallade sakkunniga utreder frågan om möjligheterna och förutsättningarna att främja och påskynda byggnadsbranschens industrialisering.

Staten är även direkt engagerad i den industriella verksamheten på byggnadsmaterialområdet. Särskilt må här erinras om tillverkningen av trävaror och wallboard samt snickerier och monteringsfärdiga trähus hos Aktiebolaget Statens skogsindustrier (ASSI), mineralullproduktionen vid Laxå- och Töreforsbolagen samt framställningen av byggnadsjärn vid Norrbottens järnverk. Skifferoljebolagets verksamhet på området, vilken i huvudsak består i förberedande utredningar samt utvecklingsarbete för industriell produktion, har jag redan berört. Ytterligare bör framhållas, att Aktiebolaget Atomenergi under viss medverkan av skifferoljebolaget bedriver undersökningar i syfte att klarlägga förutsättningarna för att framställa byggnadsämnen ur den skiffer, som bearbetas vid uranverket i Ranstad.

Den industriella verksamhet i statlig regi, som här berörts, är splittrad på flera olika företag och inriktad på råvaruprodukter och halvfabrikat. Åtgärder bör vidtas för att samordna och på lämpligt sätt komplettera verksamheten för att skapa förutsättningar för fortsatt utveckling i nära kontakt med byggnadsmaterialmarknaden. Det är min avsikt att successivt lägga fram förslag i syfte att staten som företagare skall kunna mera aktivt än hittills medverka till byggnadsämnesproduktionens och byggnadsverksamhetens rationalisering.

De frågor, som behandlas i det följande, har kommit upp i samband med försäljningen av Kvarntorpsverket och avser skifferoljebolagets ställning och uppgifter inom den statliga verksamheten på byggnadsmaterialområdet.

Riksdagen har tidigare i år bemyndigat Kungl. Maj:t att, om det be-

fanns lämpligt, besluta om ekonomiskt samgående mellan skifferoljebolaget samt Laxå- och Töreforsbolagen. Vidare har, med stöd av Kungl. Maj:ts beslut, skifferoljebolaget under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande träffat avtal om förvärv av aktierna i Svenska Durox Aktiebolag. Frågan om aktieförvärvet bör underställas riksdagens prövning. I samband härmed bör även skifferoljebolagets ställning i förhållande till vissa andra statliga företag tas upp till behandling.

Svenska Durox aktiebolag är moder- och försäljningsbolag för Skövde Gasbetong aktiebolag, som tillverkar lättbetong och en rad produkter, för vilka lättbetong är utgångsmaterial, bl. a. byggnadselement av olika slag. Skövde Gasbetong aktiebolag äger i sin tur bl. a. Aktiebolaget Svenska stenhus samt hälften av aktierna i Rockwool aktiebolaget. Stenhusbolaget säljer monteringsfärdiga hus samt driver handel med byggnadsmaterial. Rockwoolbolaget tillverkar mineralull och manufakturade produkter därav.

I detta sammanhang bör framhållas, att marknaden för oorganiska byggnadsmaterial kännetecknas av en jämförelsevis fast organisation och domineras av ett fåtal stora företag. I fråga om lättbetong har de dominerande företagen på försäljningssidan gått samman i ett särskilt distributionsföretag. Vad angår tillverkningen av mineral- och glasull domineras marknaden av Rockwoolbolaget och Gullhögens Mineralull aktiebolag. Härtill kommer vissa företag med mindre marknadsandelar däribland Laxå- och Töreforsbolagen.

Av den totala tillverkningskapaciteten för gasbetong i landet har Durox-koncernen endast åtta à nio procent. Durox- och Gasbetongbolagen har likväl hävdad sig väl i konkurrensen med storföretagen. Vidare har man inom koncernen kommit förhållandevis långt i fråga om utnyttjandet av gasbetongmaterial för tillverkning av byggnadselement och monteringsfärdiga hus. Koncernen synes bland annat med hänsyn härtill även på sikt ha goda utvecklingsmöjligheter. Förbrukningen av gasbetong har stigit under senare år och det finns anledning utgå från att tendensen fortfarande är stigande.

Inom mineralullområdet har konkurrensen under de senaste åren skärpts. Denna utveckling har påverkat förhållandena inom branschen, något som bl. a. kommit till uttryck i Rockwoolbolagets årsredovisningar. Efterfrågan på mineralullprodukter är emellertid alltjämt växande och Rockwoolbolaget synes ha goda förutsättningar att på sikt hävda sin ställning på marknaden. Bolagets tillverkningskapacitet har sålunda under de sista åren utökats väsentligt och expansionen fortsätter.

Skifferoljebolagets utvecklingsarbete på byggnadsmaterialområdet bedrevs från början i syfte att lägga grunden till ny industriell verksamhet i Kvarntorp. Så länge bolaget hade kvar sin tidigare industri- och affärsrörelse kunde utvecklingsarbetet också praktiskt ordnas in i den förefintliga organisationen och bedrivs under intim samverkan med produktions-

och försäljningsavdelningarna. Bolaget hade genom sin verksamhet en god fortlöpande kontakt med marknadsförhållandena. Allt detta var till stor fördel för utvecklingsarbetet och för utnyttjandet av dess resultat. Samtidigt undersökte emellertid bolaget möjligheterna till samarbete med andra företag på byggnadsmaterialområdet. Bl. a. gjordes sonderingar hos Yxhultbolaget, vars industrianläggningar ligger i närheten av skifferoljebolagets industriområde. Som redan nämnts, ledde denna kontakt till att skifferoljebolagets industrianläggningar och rörelse i Kvarntorp överläts på Yxhultbolaget. För Kvarntorpsområdets vidkommande var detta en mycket tillfredsställande lösning. Därvid uppstod emellertid frågan hur bolaget skulle förfara med de rön och erfarenheter inom byggnadsmaterialområdet som fanns kvar inom bolaget och hur utvecklingsarbetet eventuellt skulle kunna fullföljas. I det läge, som nu uppkommit, skulle skifferoljebolaget kunna tänkas bygga upp en ny organisation och en ny produktionsapparat. Detta skulle emellertid innebära stora kostnader, ta lång tid och kanske till att börja med förorsaka störningar på marknaden. Den möjlighet att förvärva aktierna i Duroxbolaget, som nu föreligger, framstår som ett långt fördelaktigare alternativ. Godkännes aktieförvärvet tillförs staten en organisation, som redan är verksam inom såväl produktion som marknadsföring av viktiga byggnadsmaterial och som har industriella resurser, lämpade för att utnyttjas i utvecklingsarbete. Därigenom skapas bättre betingelser för skifferoljebolaget att fullfölja sitt arbete på byggnadsmaterialområdet och att fortlöpande bevaka marknadsförutsättningarna för nya industriprojekt. Jag betraktar därför aktieförvärvet som ett betydelsefullt steg i riktning mot att stabilisera och förstärka den statliga verksamheten på byggnadsmaterialområdet.

Mot bakgrunden av de fördelar, som förvärvet av Duroxkoncernen sålunda innebär, anser jag den begärda köpeskillingen, 34 milj. kr., godtagbar. Hänsyn bör nämligen främst tas till de utvecklingsmöjligheter, som Duroxförelagen har om de utnyttjas på ett affärsmässigt sätt. Redan nu står det klart, att investeringar för rationalisering av driften och för utbyggnad av produktionsapparaten är företagsekonomiskt motiverade. Överslagsberäkningar i nuvarande läge tyder på att kostnaderna för sådana investeringar, bortsett från dem som pågår eller planeras i Rockwoolbolaget, kan komma att uppgå till 15—20 milj. kr. Om riksdagen inte har något att erinra, kan köpeskillingen och kostnaderna för investeringar bestridas av de tillgångar som skifferoljebolaget förfogar över och som eljest skulle komma att användas för att betala bolagets villkorliga skuld till staten. Någon medelsanvisning av riksdagen skulle alltså inte erfordras. Med hänsyn till att tillgångarna delvis är bundna i fordringar, för vilka betalning flyter in successivt, kan bolaget temporärt behöva låna medel i viss utsträckning.

Med hänvisning till det anförda vill jag förorda, att det av skifferoljebolaget preliminärt ingångna avtalet om förvärv av aktierna i Svenska

Durox aktiebolag godkännes och att frågan om godkännandet underställes riksdagens prövning.

Jag återkommer nu till frågan om ekonomiskt samgående mellan skifferoljebolaget samt Laxå- och Töreforsbolagen. Godkänner riksdagen förvärvet av Duroxaktierna, kommer hälften av aktiestocken i Rockwoolbolaget att tillhöra den statliga företagsgruppen. Härigenom kan vissa möjligheter komma att öppnas för ett samarbete på mineralullområdet som går längre än som tidigare kunnat förutses. I det nya läget synes det i princip vara lämpligt, att aktierna i såväl Töreforsbolaget som Laxåbolaget förs över till skifferoljebolaget, som f. ö. redan övertagit det reella ansvaret för verksamheten inom dessa företag.

Värdet av aktierna i Töreforsbolaget är i sin helhet avskrivet i statens räkenskaper och överföringen av dem bör ske utan vederlag från skifferoljebolagets sida.

Aktierna i Laxåbolaget är i ASSI:s ägo. Innan aktierna överlåtes på skifferoljebolaget fordras värdering av desamma.

Jag förutsätter att skifferoljebolaget i framtiden skall driva sin verksamhet efter helt affärsmässiga principer. Det torde därför inte finnas anledning att här beröra frågan om skifferoljebolagets förvaltning av sina dotterbolag och övriga tillgångar. Med hänsyn till att skifferoljebolagets verksamhet kommer att få en ny inriktning bör en ändring av bolagets firmanamn övervägas.

Det till Aktiebolaget Atomenergi hörande uranverket i Ranstad är i huvudsak färdigt och drivs för närvarande på prov i viss omfattning. Inom en nära framtid skall ställning tas till frågan om driften på längre sikt. Redan nu bör emellertid såvitt möjligt klarläggas huruvida det går att utnyttja de geologiska tillgångarna på Billingen för framställning även av andra produkter än uran. Undersökningar rörande förutsättningarna för dylik produktion — som bl. a. kan komma att avse byggnadsmaterial — pågår under medverkan av skifferoljebolaget. Om dessa undersökningar leder till positivt resultat kan det visa sig ändamålsenligt att samordna den del av driften i Ranstadsverket, som avser byggnadsmaterial, med verksamheten inom skifferoljebolaget och till detta bolag knutna företag.

Åberopande det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

godkänna att Svenska skifferoljeaktiebolaget förvärvar aktierna i Svenska Durox aktiebolag för en köpeskilling av 34 milj. kr.

Kungl. Maj:ts proposition nr 168 år 1965

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Jan Hellström

Bilaga 1

Sammandrag av balansräkningar. Belopp i tusental kronor

	Svenska Durox AB			Skövde Gasbetong AB			AB Svenska Stenhus		
	30/12 1962	30/12 1963	30/4 1965	30/12 1962	30/12 1963	30/4 1965	30/12 1962	30/12 1963	30/4 1965
Kassa, postgiro och bank ..	173	158	120	—	—	—	—	—	—
Fordran hos dotterbolag ..	220	1 576	1 022	380	597	618	—	—	—
Övriga fordringar	3 101	4 734	2 855	1 165	740	612	4 170	5 771	4 220
Varulager	245	318	503	—	—	4	—	24	38
Tomter	—	—	—	—	—	—	571	436	867
Aktier	10 717	10 724	14 865	796	796	546	—	—	—
Maskiner och inventarier ..	—	—	—	1 974	2 590	2 230	17	23	32
Fastigheter	—	—	—	3 120	3 433	3 333	—	—	—
Summa tillgångar	14 456	17 510	19 365	7 435	8 156	7 343	4 758	6 254	5 157
Skulder till dotterbolag ..	—	—	—	228	214	205	—	—	—
Övriga kortfristiga skulder	2 817	4 664	5 701	2 324	3 314	2 750	3 867	5 408	4 531
Skulder till pensionsstiftel- ser	—	—	—	1 345	1 162	984	353	298	198
Övriga långfristiga skulder	9 285	10 456	8 026	1 297	1 011	791	120	120	—
Summa skulder	12 102	15 120	13 727	5 194	5 701	4 730	4 340	5 826	4 729
Aktiekapital	2 000	2 000	5 000	1 353	1 353	1 353	250	250	250
Reservfond	200	203	217	271	271	271	50	50	50
Skuldregleringsfond	—	—	—	200	312	434	5	7	8
Balanserad vinst	132	51	74	213	102	195	96	111	120
Årets vinst	22	136	347	204	417	360	17	10	—
Summa eget kapital	2 354	2 390	5 638	2 241	2 455	2 613	418	428	428
Summa skulder och eget kapital	14 456	17 510	19 365	7 435	8 156	7 343	4 758	6 254	5 157

Sammandrag av vinst- och förlusträkningar m. m. Belopp i tusental kronor

	Svenska Durox AB			Skövde Gasbetong AB			AB Svenska Stenhus		
	1962	1963	1/1 1964 —30/4 1965	1962	1963	1/1 1964 —30/4 1965	1962	1963	1/1 1964 —30/4 1965
<i>Intäkter</i>									
Rörelser	278	866	1 478	1 559	1 337	2 580	254	243	329
Räntor	1	87	203	15	9	13	8	20	60
Utdelning av aktier ..	—	140	140	120	240	180	—	—	—
Summa intäkter	279	1 093	1 821	1 694	1 586	2 773	262	263	389
<i>Kostnader</i>									
Räntor	105	475	793	224	68	115	20	1	43
Skatter	42	14	64	45	14	25	12	11	3
Allmänna förvaltnings- kostnader	110	468	617	426	125	183	206	231	322
Avskrivningar	—	—	—	795	962	1 840	7	10	21
Nedskrivning å aktier..	—	—	—	—	—	250	—	—	—
Årets vinst	22	136	347	204	417	360	17	10	—
Summa kostnader och vinst	279	1 093	1 821	1 694	1 586	2 773	262	263	389
Antal anställda i medel- tal									
	32	38	46	247	233	268	51	57	59
Omsättning, milj. kr. ...	1,9	11,2	18,0	8,4	—	—	7,6	11,3	13,5

Bilaga 3

Rockwool AB. Sammandrag av balansräkningar. Belopp i tusental kronor

	1962	1963	1964
Tomter och byggnader	5 345	5 277	8 767
Maskiner och inventarier	3 439	3 002	4 215
Anläggningar under uppförande	131	730	763
Aktier och andelar	1 205	1 205	1 205
Varulager	319	447	608
Fordringar	8 098	10 267	12 722
Bankräkningar och kassa	7 183	8 486	3 943
	25 720	29 414	32 223
Skuld till personal- och pensionsstiftelser	2 986	2 513	2 230
Övriga långfristiga skulder	151	151	151
Kortfristiga skulder	4 943	6 072	6 740
	8 080	8 736	9 121
Investeringsfond	3 500	4 500	5 700
Aktiekapital	2 400	6 000	6 000
Reservfond	480	480	750
Skuldregleringsfond	1 051	1 251	1 251
Balanserad vinst	8 424	5 929	7 817
Årets vinst	1 785	2 518	1 584
	14 140	16 178	17 402
	25 720	29 414	32 223

Rockwool AB. Sammandrag av vinst- och förlusträkningar m. m. Belopp i tusental kronor

	1962	1963	1964
<i>Inläkter</i>			
Rörelseintäkt	5 216	7 385	5 620
Räntor	220	262	295
Gottgörelse ur pensionsstiftelser för pensioner och ATP-avgifter	—	369	375
Vinst vid försäljning av aktier	34	—	—
	5 470	8 016	6 290
<i>Kostnader och årets vinst</i>			
Räntor	14	150	129
Skatter	1 838	2 641	944
Avskrivningar	1 583	1 707	2 193
Avsättning till investeringsfond	—	1 000	1 440
Avsättning till personal- och pensions- stiftelse	250	—	—
Årets vinst	1 785	2 518	1 584
	5 470	8 016	6 290
Antal anställda, medeltal	461	498	540
Allmänna förvaltningskostnader	1 302	1 327	1 471